

Tekst 2

De kort-gebroekte denker

- 1 Brieven van lezers zijn zelden complimenteus. Maar soms krijg je van een boze lezer een sarcastische reactie waar je toch iets mee kan: "Geachte heer Hilhorst, ik ken u als wat ik noem een kort-gebroekte denker, maar in uw laatste column bereikt u nieuwe hoogten in het positief filosoferen."
- 2 Kort-gebroekt. U kent dat type nog wel van vroeger: van die jongens die thuis uren achter een schaakpartijen zaten na te spelen uit een boekje. Zondags ging zo'n knul met zijn ouders mee op familiebezoek. Als hij een meisje zag, kreeg hij een kleur en ook als het regende, droeg hij sandalen en een korte broek. Wereldvreemd als hij was, bekeek hij alles en iedereen even onschuldig. De onbevengende blik van die kort-gebroekte jongeman van weleer spreekt mij nu juist aan, misschien heb ik wel iets van zo'n jongen; in elk geval vind ik het "kort-gebroekte" denken wel sympathiek.
- 3 De column waaraan deze lezer aanstoot had genomen, ging over de onvindbare massavernietigingswapens in Irak. Dat dictator Saddam de wapeninspecteurs tegenwerkte en op een dwaalspoor probeerde te zetten, leek het bewijs bij uitstek dat hij iets te verbergen had. Niemand kwam op het idee dat hij geen wapens wilde verbergen, maar zijn eigen zwakte. Het Westen was slachtoffer van eigen wantrouwen. Die conclusie schoot de bewuste lezer in het verkeerde keelgat. Nafevelingen als ik wilden het Kwaad (met hoofdletter) niet onder ogen zien maar tegen beter weten in geloven in de Goedheid van de Mens.
- 4 Gelukkig was mijn streven bescheidener. Ik wilde slechts de blinde vlek van het cynisme blootleggen. Cynici (ze noemen zich meestal realisten) voelen zich superieur aan hun naïeve medemens. Zij durven de rauwe werkelijkheid in al haar slechtheid onder ogen te zien. Zij laten zich niet misleiden door goede bedoelingen en goedkope beloften. Zij durven achter de maskers te kijken. Ze weten zelfs al wat daar te zien is. Achter de schone schijn ligt een wereld die wordt geregeerd door lage motieven, zoals honger naar macht.
- 5 Deze rauwe blik oogt kritisch, maar is dat niet. Dat houdt verband met fundamentele problemen die deze meedogenloze blik met zich meebrengt. Een van die bezwaren is dat de cynicus denkt te weten wat er achter de maskers ligt. Hij kent 'het wezen' van de wereld: slechtheid. Tegenover de ene vooringenomenheid (de mens is goed) plaatsen cynici een andere, even grote vooringenomenheid (de mens is slecht). Wie al weet wat er achter de maskers ligt, hoeft ook niet meer goed te kijken. Wat de zwartkijkers overal in de wereld zien, is dan ook de projectie van hun eigen vooronderstelling. De mens is slecht, alles wat goed oogt, is een dwaalspoor. Het is een dun laagje vernis dat een verrotte wereld aan het oog onttrekt.
- 6 Je kunt cynisme zien als een dwangmatige poging om de wereld in één schema te passen. Er zijn gruweldaden die in geen enkel wereldbeeld passen. De enige manier om je beeld van de wereld coherent te houden is om het aan te passen aan die gruwelijkheden, zodat het schema weer klopt. Auschwitz, de genocide in Rwanda en Marc Dutroux zijn volgens dit nieuwe schema 'de essentie' van de wereldgeschiedenis. De rest is franje.
- 7 In het BBC-programma *Bystanders* werd deze manier van denken schrijnend geïllustreerd. Het ging over mensen die getuige waren van een misdaad. Een van de geïnterviewden was onmiskenbaar een held. Hij had zijn buurvrouw gered, die door mannen was bestolen en vervolgens was vastgebonden op een stoel. Daarna was het huis in brand gestoken. De buurman trapte de deur in en redde de vrouw van een gruwelijke dood. Hij kreeg er een medaille voor. Maar de man die in het programma optrad, zag er niet uit als een held. Hij was gebroken. "I've seen Evil in the face", zei hij. Voor hem was de wereld een oord geworden waar de ellende domineert, aan het oog onttrokken door schone schijn. Maar waarom zouden alleen getraumatiseerde mensen een juiste blik op de werkelijkheid hebben?
- 8 De cynische blik, die uiteindelijk alles tot ellende herleidt, faalt door eenzijdigheid. Dat brengt mij op een ander bezwaar tegen deze houding. Doordat de cynicus iedereen van slechtheid verdenkt, hoeft hij niet meer na te denken: hij weet toch al hoe het zit.
- 9 De cynicus heeft bijvoorbeeld het idee dat je een politicus nooit op zijn woorden kunt vertrouwen. In zijn anti-utopie *1984* beschreef Orwell hoe de taal kan worden gemanipuleerd; hij noemt het Newspeak. In deze roman komt een Ministerie van Waarheid voor waar *leugens* worden gefabriceerd. En het Ministerie van Vrede richt zich op *oorlog*. Woorden als waarheid en vrede worden zo betekenisloos. Een moderne variant van Orwells taalontmaskering is het cynische oordeel dat alle

- politici liegen. De cynici vergeten echter dat ze zo ook de woorden van de oppositie afserven als mooipraterij die slechts machts-honger maskeert. Cynisme slaat dus de grond onder kritiek weg.
- 10 De cynische blik op de wereld is populair geworden door een ongezonde wisselwerking tussen media en politiek. Onlangs hield de voorzitter van de BBC, Grade, een fel betoog tegen het oprukkend cynisme in de politieke verslaggeving. De houding van sommige journalisten lijkt te zijn: politici liegen altijd. Grade maakt een onderscheid tussen scepsis en cynisme. Het eerste is wantrouwen dat voortkomt uit een liefde voor de waarheid. Het tweede is een zelfingenomen wantrouwen, waarbij de journalist veronderstelt dat hij de waarheid toch al kent. "Cynisme kan het denken uitschakelen en de waarheid blokkeren." Deze cynische antihouding valt in goede aarde bij veel krantenlezers, want mensen willen niet worden verrast, maar worden bevestigd in hun mening: "Zie je wel. Het zijn allemaal leugenaars."
- 11 Kort-gebroekte denkers keren zich tegen deze kortzichtigheid. Zij willen politici niet over één kam scheren, ze proberen juist het kleine verschil te zien. Waarom is het ene alternatief net iets wenselijker, of net iets minder onwenselijk dan het andere? De cynicus daarentegen kan relevante verschillen niet benoemen, die denkt uitsluitend in schema's. Wie in systemen denkt, of categorieën, is vatbaar voor wreedheid, is geneigd over details heen te stappen. En al snel zal blijken dat de individuele mens zo'n detail is.
- 12 Kort-gebroekte denkers proberen juist betekenisvolle details te ontwaren. Kort-gebroekt denken is echter niet het tegendeel van cynisme. Dat zou het pas zijn als het geloof in de slechtheid van de wereld werd ingeruild voor het geloof in de goedheid van de mensheid. Hoe radicaal het onderscheid ook mag lijken, voor mij is de manier van denken hetzelfde. Een manier van denken zonder oog voor detail. Daarom vind ik die definitie van optimisten en pessimisten ook zo mooi: "Optimisten geloven dat dit de beste van alle werelden is en pessimisten vrezen dat dat waar is." Ik wil juist af van de vooringenomenheid van zowel pessimisten als optimisten. Je kunt namelijk 'de wereld' niet met één leus afdoende karakteriseren, het wezenlijke van 'het bestaan' is niet onder één noemer te brengen. En juist omdat er geen 'essentie' van de wereld is, komt het erop aan om goed te kijken en precies te oordelen.
- 13 Om dat kleine verschil, het detail, te zien, is onbevangenheid onontbeerlijk. En naar die onbevangen blik streeft de kort-gebroekte denker. Hij, of zij natuurlijk, wil zich graag door de werkelijkheid laten verrassen. Hij wil niet worden bevestigd in zijn mening, maar probeert open te staan voor het tegendeel. Hij onderzoekt dan ook wat niet strookt met de eigen vooronderstellingen.
- 14 Als voorbeeld neem ik een verklaring van de Amerikaanse regering, niet al te lang na de Amerikaanse verovering van Irak. Daarin was te lezen dat een inval in buurland Iran om daar een kernwapenprogramma te verhinderen "nu niet op de agenda stond van het Witte Huis". Een cynicus zou zeggen: ik weet genoeg, dat gaat weer mis, de Amerikaanse machts-honger slaat weer toe. Kort-gebroekte denkers weten daarentegen nooit genoeg.
- 15 Nu is beter oordelen niet alleen een kwestie van meer weten. Te vaak weten mensen al wat ze vinden en moeten ze er alleen nog even de argumenten bij zoeken. Het gaat ook om een kritische houding ten aanzien van de feiten. Daarvoor is zelfreflectie onontbeerlijk, als tegenwicht tegen sentimenten die je oordeel kleuren. Volgens filosoof Blackburn worden veel argumentaties overtuigend gevonden, omdat ze appelleren aan diepe emoties die we hebben. Schuldgevoel is zo'n emotie. Haat of anti-Amerikanisme ook.
- 16 De beste manier om die verleiding te weerstaan is zoeken naar argumenten die de eigen intuïtie weerspreken. De angst voor manipulatie moet niet omslaan in onwil om te luisteren naar wat een tegenstander zegt. Toegepast op bovenstaand voorbeeld: welke aanwijzingen zijn er precies voor dat de Amerikaanse regering iets achterhoudt? Welke argumenten hebben wij om wel of niet aan te nemen dat haar zorg om het Iraanse kernwapenprogramma terecht is?
- 17 De kunst van het politieke oordeel schuilt niet in slogans (geen enkele politicus deugt), maar in het ontwaren van het kleine verschil. Of om het anders te zeggen en de brieven-schrijver met zijn voorkeur voor grote woorden enigszins tegemoet te komen: de duivel schuilt in de details.

naar: Pieter Hilhorst
uit: de Volkskrant, 19 februari 2005

*De teksten die voor dit examen gebruikt zijn, zijn bewerkt om ze geschikt te maken voor het examen. Dit is gebeurd met respect voor de opvattingen van de auteur(s). Wie kennis wil nemen van de oorspronkelijke tekst(en), raadplege de vermelde bronnen.
De Cevo is verantwoordelijk voor vorm en inhoud van dit examen.*

■ Tekst 2 De kort-gebroekte denker

- 19p **20** □ Maak een samenvatting in correct Nederlands van maximaal 180 woorden van de tekst *De kort-gebroekte denker*. Zorg ervoor dat deze samenvatting begrijpelijk is voor iemand die de oorspronkelijke tekst niet kent. Uit je samenvatting moet duidelijk worden:
- € welke twee levenshoudingen met elkaar worden vergeleken;
 - € voor welke levenshouding gekozen wordt;
 - € welke analyse van de twee levenshoudingen aan deze keuze ten grondslag ligt.